

www.akershembygd.se

Augusti 2012

BRUKS-

anvisningen nr 19

Nytt museum på Skottvång

Den 30 juni invigdes Skottvångs Gruvmuseum. Museet är en nyttillkommen byggnad som ansluter till det nyrestaurerade lavtornet. Det bär Östra Sörmlands Gruvförening tillsammans med de som driver Skottvångs restaurang med mera och AB Åkers Styckebruk som står bakom projektet. Projektet har varit ett Leader-projekt vilket innebär att de fått ekonomiskt stöd av kommuner och EU-bidrag. Dessutom har de medel som Åkers hembygdsförening och ÖSG förvaltat efter föreningen Åkers Bergslag, ca 20 000 kronor, använts för uppbyggnaden.

Åkers hembygdsförening har lånat ut sex föremål som härrör från gruvverksamheten i Åkers Bergslag till Gruvmuseet. Nu ser vi i styrelsen fram emot en givande samarbete med ett museum som passar väl in i vårt område – Åkers Bergslag.

En smedja växer fram på Skottvång

Mer än Gruvmuseet händer på Skottvång. Efter omfattande planering och utbildning av frivilliga till timmermän håller nu en timrad smedja på att växa fram vid Gruvbyn på Skottvång. Här skall smedens yrke och verktyg praktiskt visas upp.

För att finansiera bygget har pengar samlats in genom att enskilda, föreningar och företag kunnat ”köpa” en eller flera stockar för 500 kronor styck. Stockar som sedan kommer att märkas upp med ”ägarens” namn. Åkers hembygdsförening har köpt en stock.

Detta blir ännu ett turistmål du måste besöka.

Om Gruvbrytning

När vi nu fått ett gruvmuseum på Skottvång kan det vara läge att påminna om hur det gick till i gruvorna förr i tiden, i alla fall hur det gick till enligt Olaus Magnus. Olaus Magnus, eller Olof Månsson som han var döpt till, var domprost i Strängnäs i början av 1500-talet. Han blev 1544 utnämnd av påven till ärkebiskop över Sverige. Olaus sändes senare till Rom på uppdrag av Gustav Vasa. På grund av reformationen kom Olaus att bli kvar utomlands resten av sitt liv. Mest känd är Olaus Magnus för sitt arbete med den första riktiga kartan över Skandinavien och framför allt för boken ”Historien om de nordiska folken” som skrevs i Rom 1555.

En del i boken handlade om bergshantering och följande beskrivning om arbetet i gruvorna är hämtat ur boken.

”Det är ett fastslaget sakförhållande, att de nordiska rikenas inbyggare röna stora tjänster och handräckning av trollen. Oftast förekommer detta i stall och gruvor. I gruvorna brukar trollen bryta, urholka och klyva sten, lasta den i tunnorna samt inställsamt ordna om de block och linor, med vilka hissverken dragas i höjden. Men

all deras tjänstaktighet är blott ett bedrägeri varmed de, när allt kommer omkring, avse att bereda människors ofärd. De pläga nämligen bryta ned stödjepelare, vräka ned stenblock, sönderbryta stegar, framkalla giftiga dunster, kväva luftdraget och slita sönder linorna och på så sätt komma de åstad död och förvirring bland arbetarna, som antingen störta ned och bryta halsen av sig eller av de stora faror, som omgiva dem, förledas att häda Gud, för att därigenom omedelbart sjunka än djupare i trollens våld. Därav förklaras att man finner många rika gruvor som äro fullkomligt övergivna och helt och hållet befinna sig i lägervall. Detta har sin grund däri att på orter där metaller finns, förekomma sex slags troll, vilka äro ondskefullare än andar och genom den fasa de injaga och den skada de anställa bringa många gruvarbetare i fara.”

Hembygdens helg 20-21 oktober

Även i år genomförs Hembygdens Helg på Historiska museet i Stockholm. Som medlem i en hembygdsförening har du fritt inträde denna helg. Öppettiden är 11-17.

Denna helg sker en specialkomponerad utställning utifrån medlemmars egna berättelser om föremål. Flera föredrag finns att lyssna till för den som så vill, bland annat om betydelsen av arbetet med det lokala kulturarvet och kulturarvsbrott. Hantverkare kommer att visa på hur man renoverar gamla fönster och hur man såpskurar golv med mera. Har du frågor om byggnader eller inredningsdetaljer finns personal som kan hjälpa dig på plats. Mer information kommer du att kunna finna på SHF:s hemsida www.hembygd.se under hösten.

Åkersbor berättar

Rubriken ”Åkersbor berättar” är denna gång lite missvisande då det är historikern Alf Henriksson som håller i pennan. Texten har vi fått av Bengt och Kerstin Landin som skriver så här:

Översänder till Åkers hembygdsförening en text från år 1953, då historikern och journalisten Alf Henrikson tillsammans med tecknaren Birger Lundquist gjorde ett nedslag i Åkers styckbruk. Det har hänt en del sen dess. Tacka Åkers hembygdsförening för det! Så här skriver Henrikson i sin bok ”Eriksgata” (att Skottvångs gruva sen länge var nedlagd har tydligen gått författaren förbi):

Utanför Åkers krutbruk stor två kanoner som icke tillhör sprängämnesteknikens senaste landvinningar. Porten bevakas av en kvinnlig portvakt som synbarligen öppnar och stänger den på telepatisk väg, måhända genom att trycka på en knapp då så erfordras. Vi har inget ärende här och gör inga försök att komma in, men kanonerna ser trevliga ut, så vi stoppar bilen ett slag utanför staketet, kliver ut, tecknar och tittar. Efter ett par minuter kommer en herre ut från kontoret, närmar sig målmedvetet, frågar vad som försiggår och anhåller om att få se legitimation. Han får pass och ett körkort att titta på, granskar dem noga och ser lättad ut då han lämnar dem tillbaka.

– Tack, säger han. Vi tänkte att det möjligen var Knaslund och Knislund. Så väl bevakat är Sverige.

Kanonbilden blir färdig och ger smak på mer artilleri. Sådant bör finna i Åkers styckbruk strax bredvid; ty där förfärdigade man kanoner för Narva och Svensksund

och förtröttades icke förrän i mitten av 1800-talet, då militärerna började begära pjäser av stål i stället för gjutjärn. Utanför fabriksväggen ligger ännu en imponerande rad eldrör, som rostat obetydligt fast de legat ute i ur och skur under åtminstone hundra år. Åkers styckebruk gör nu för tiden valsar för alla slags beställare: järnverk, pappersbruk, textilfabriker, möjligen även ångvältmakare och mangelbodrar. I Skottvång på bara en mils avstånd har bruket en gruva som är tre hundra meter djup; malmen är fattig men ger bra järn, säger masmästare Nyström, som står i rök och damm i hyttan och håller ner malm och träkol i dess brinnande ugn. Andra sentida bergsmän tappar slagg i dess botten; den rinner slemmigt och trögt ner i början, och klumparna ligger och glöder länge i rännans kylvatten. Tydligt leder de kylan dåligt.

Man har inte varit mera öm om sitt förgångna vid Åkers styckebruk än vid andra moderna industriföretag. Den äldsta hyttan är en ruin, man bygger ivrigt nya verkstadskomplex, och det svävar ingalunda någon hembygdsromantik över stället. Ändå har det på något sätt en atmosfär av ålder och tradition, ty turisten kan inte undgå att förundra sig över att här, i det lugna jordbrukslandskapet några kilometer från det stilla Mariefred, finna en bergslag och en hytta. Sådant fanns lite varstans i södra Sverige under det företagsamma 1600-talet, då järnframställningen nästan var ett svenskt monopol. Detta bruk är ett av de få som överlevt.